

Sokół, Zofia

"Chłopi a państwo, t. 5: Chłopi, naród, kultura", pod red. Włodzimierza Bonusiaka, Rzeszów 1997 : [recenzja]

Dzieje Najnowsze 30/1, 264-265

1998

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Chłopi a państwo, pod red. Włodzimierza Bonusiaka, t. 5. *Chłopi — naród — kultura*, Rzeszów 1997, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, ss. 291

Ukazał się piąty, ostatni tom publikacji *Chłopi — naród — kultura* zatytułowany *Chłopi a państwo*, stanowiący pokłosie V Sekcji Kongresu Historyków Wsi i Ruchu Ludowego, który obradował w Rzeszowie — kolebce ruchu ludowego, w setną rocznicę powołania pierwszej partii chłopskiej. Kongres odbył się w dniach 1-3 czerwca 1995 r.

Tytuły poszczególnych tomów noszą nazwy Sekcji: pierwszy zatytułowany *Mysł polityczna ruchu ludowego*, drugi — *Działalność polityczna ruchu ludowego*, trzeci — *Oblicze duchowe: świadomość — tradycja — literatura — język*, czwarty — *Kultura i oświata wsi*.

Prezentowany tom piąty składa się z trzech części: tytułowej — najbardziej obszernej, złożonej z 12 rozpraw; drugiej — zatytułowanej *Migracje*, liczącej 4 publikacje i trzeciej — *Kobiety wiejskie* z 3 pozycjami.

W części pierwszej dwa pierwsze opracowania — Tadeusza Samulaka *Historia i współczesność kwestii chłopskiej w Polsce* oraz Jerzego Kukulskiego *Świadomość prawna chłopów Królestwa Polskiego w świetle akt urzędowych* dowodzą, że na wiele lat przed ukonstytuowaniem się ruchu ludowego chłop polscy mieli świadomość poczucia własnej odrębności i wspólnoty interesów. Następny Autor — Julian Janczak w publikacji zatytułowanej *Preferencje polityczne wsi w świetle statystyki wyborczej w latach 1919-1930* zaprezentował wyniki swoich badań w czasach, gdy wybory miały jeszcze charakter demokratyczny.

Dwa następne opracowania dotyczą sytuacji chłopów na Kresach Wschodnich w okresie międzywojennym, badanej i zaprezentowanej przez pracowników Uniwersytetu Lwowskiego: Zoji Baran, *Polityka władz polskich wobec wsi na terenie tzw. Zachodniej Ukrainy (Małopolski Wschodniej) w dwudziestoleciu międzywojennym* oraz spółki autorskiej Stepana Makarczuka i Wasyla Smoleja, *Polskie osadnictwo rolne w dwudziestoleciu międzywojennym na terenach tzw. Zachodniej Ukrainy (Małopolski Wschodniej)*. Kolejny Autor — Grzegorz Kuprianowicz w swojej publikacji *Działalność polskich partii chłopskich wśród ludności ukraińskiej Chełmszczyzny i południowego Podlasia w latach 1918-1926* przedstawił mało znany fragment historii chłopów ukraińskich w Polsce w pierwszych latach niepodległości — w okresie rządów parlamentarnych.

Publikacją łączącą okres międzywojenny z PRL jest praca Włodzimierza Bonusiaka *Polityka okupanta radzieckiego wobec wsi na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej w latach 1939-1941*, omawiająca politykę rolną ZSRR wobec Kresów Wschodnich, a przede wszystkim kolektywizację, która wpłynęła na warunki życia i pracy jej mieszkańców. W tym czasie władze nabierały doświadczenia, wykorzystywanego w tych krajach, które po II wojnie światowej znalazły się w sferze wpływów Związku Radzieckiego. Temat ten rozwinął Jan Basta w artykule *Od reformy rolnej do kolektywizacji. Problemy społeczno-gospodarcze wsi polskiej i jego nieudane wyniki*. Z tej samej grupy tematycznej jest rozprawa Grzegorza Zamoyskiego *Resztówkipoparcelacyjne przejęte przez Związek Samopomocy Chłopskiej w województwie rzeszowskim w latach 1945-1949*. Resztówki były najbardziej wartościową częścią rozparcelowanych majątków, ale uległy całkowitej dewastacji i zniszczeniu.

„Politykę polską” tzw. tradycyjnych ugrupowań ideowopolitycznych emigracji zagranicznej przedstawił w swojej publikacji *Kształt polityki polskiej w publicystyce emigracyjnej Polskiego Stronnictwa Ludowego w latach 1945-1970* Stanisław Kilian. Nieco odmienny w treści i poruszanej problematyce jest następny artykuł pary autorskiej: Zygmunta Wnuka i Mariusza Piaska *Ochrona przyrody a turystyka na terenach wiejskich*, stanowiący propozycje programowe

dla polskiej wsi i źródeł dochodu dla jej mieszkańców, propagujący turystykę, gdyż „Życie zgodne z przyrodą jest życiem moralnym” — zauważył to już w starożytności Seneka Starszy, a wykorzystali Autorzy jako motto swojej publikacji.

Część druga zatytułowana *Migracje* zawiera cztery publikacje dotyczące wychodźstwa w różnych okresach, a mianowicie: Mariana Kozaczka *Wychodźstwo zarobkowe z Galicji do Ameryki (do 1940 roku)*, Stepana Kaczaraba *Emigracja sezonowa galicyjskich i bukowińskich robotników rolnych do Niemiec*, Tadeusza Radzika *Ludowcy polscy w Stanach Zjednoczonych Ameryki (1918-1939)* i Stefana Iwaniaka *Ruch ludowy w powojennych migracjach Polaków (1945-1949)*.

Część zatytułowana *Kobiety wiejskie* składa się z trzech rozpraw dotyczących historii i sytuacji społecznej kobiet wiejskich, które pracowały najwięcej i najciężej, a były najbardziej zaniedbane pod względem oświatowym i dostępu do kultury, udziału w życiu społecznym wsi i decyzji o swoim życiu i losie. Pierwsza rozprawa — Barbary Tryfan *Kobieta w życiu wsi i rodziny* dotyczy aktualnej sytuacji kobiet wiejskich w latach 1994-1995. Dwie dalsze prace mają charakter historyczny: Zofii Sokół *Powstanie i rozwój kobiecego ruchu ludowego w Galicji 1890-1918* i Marii Kostrzewskiej *Aktywność społeczna i oświatowa kobiet wiejskich w II Rzeczypospolitej*. Publikacje stanowią inspirację do dalszych badań nad rolą i miejscem kobiet w życiu społecznym i kulturalnym wsi, w rodzinie chłopskiej i ruchu ludowym.

Zbiór *Chłopi a państwo* kończy *Posłowie* napisane przez redaktora W. Bonusiaka, który, podsumowując wszystkie wydane dotąd tomy serii *Chłopi—naród—kultura*, wyraził nadzieję, że przyczynią się one do opracowania syntezy dziejów wsi i ruchu ludowego, a ich lektura „skłoni do refleksji nad tym wszystkim, co chłopi wnieśli na trwałe do naszego narodu i jego kultury.

Zofia Sokół
Rzeszów